

O cronică maghiară necunoscută?

Ioan Pop-Curșeu

OVIDIU PECICAN

LETOPISEȚUL
UNGUREȘC

Tribuna, 2010

Cea mai recentă carte – dar cu un autor atât de prolific începutul acesta este riscant! – a istoricului și prozatorului Ovidiu Pecican îmbină calități care vin atât dinspre fantezia și stilul specifice unui literat versat, cât și dinspre acribia și profesionalismul unui istoric care, în cuprinsul celor aproximativ douăzeci de cărți de specialitate

publicate din 1998 încoace, și-a definit o arie de cercetare personală, bazată pe un set de întrebări reluate sistematic de la un volum la altul. Cartea la care mă refer este *Letopisețul unghuresc* (al cărui titlu

Îl voi abrevia mai jos *LU*, după modelul autorului) și a apărut în 2010 la Editura Tribuna din Cluj-Napoca. Cu abilități de detectiv, Ovidiu Pecican reconstituie povestea unei cronici maghiare de limbă latină alcătuită în veacul al XIV-lea, pornind de la un fragment de aproximativ două pagini interpolat de Simion Dascălul în cronica lui Gr. Ureche, privitor la faimoasa origine a românilor din tâlharii Romei: „i-au însemnat pre toți, de i-au ars împrejurul capului de le-au pârjolit capul ca unor tâlhari, care semnu trăiește și până astăzi în țara Moldovei și la Maramoroș, de să cevluiesc oamenii prejur cap” etc.

Primul aspect de lămurit este perioada când ar fi putut fi scris *LU*. Prin aproximații succesive, Pecican restrânge un interval cronologic extrem de generos, mergând din 1307 până în 1365, la câțiva ani din finalul acestei perioade (1359-1363), marcați de tulburări profunde în regatul maghiar angevin. În Transilvania și Banat se încerca înlocuirea formelor autohtone de organizare socio-politică (voievodate, cnezate), cu comitate constituite după calapodul feudal apusean. Regele Ludovic de Anjou îi atrăgea la sine pe nobilii români, confirmându-le privilegiile mai mult sau mai puțin vechi și încercând să-i facă fideli față de catolicism. Dacă unii membri ai elitelor valahe au sprijinit politica regală maghiară, alții – dimpotrivă – s-au revoltat, fiind calificați ca „infideli notorii”. Exemplele cele mai la îndemână sunt răzvrătitul Bogdan din Cuhea, potentat maramureșean și întemeietor de casă domnească în Moldova, sau Nicolae Alexandru împreună cu fiul său Vladislav-Vlaicu, domni munteni, care refuză sistemul de vasalitate instituit de coroana ungară. La sud de Carpați exista deci un stat organizat pe baze proprii, cu mitropolie autonomă și instituții aparte, în vreme ce la răsărit se desprindea și Moldova din sistemul statal maghiar. Tendințele centrifuge ale nobililor români, care se puteau constata cu ușurință atât în Maramureș (caz de predilecție în studiile istorice ale lui Ovidiu Pecican), cât și în Banat, aveau de ce să-l îngrijoreze pe Ludovic cel Mare. Armele la care a recurs pentru a le contrabalansa au fost nu doar politice și militare, ci și ideologice, *LU* fiind un produs de propagandă perfect explicabil în respectivul context. Am probleme cu românii? Comand, sau patronez, un text în care să fie discreditati printr-o argumentație foarte abilă, aceasta chiar în schimbul recunoașterii unor merite pe care – incontestabil – le-au avut, de pildă în luptele cu „tătarii”, în vremea regelui Ladislau.

Cine putea să se însărcineze cu redactarea unui asemenea text defăimător? Aceasta este a doua problemă importantă pe care și-o pune autorul prezentului studiu istoric, elucidând-o în mod convingător. În niciun caz, arată Pecican, un învățat care ar fi trăit în vestul Ungariei, departe de orice contact cu românii. Dimpotrivă, era nevoie de cineva care cunoștea îndeaproape chestiunea românească, fiind pe de altă parte fidel coroanei. Eliminând toate ipotezele greu de susținut, Ovidiu Pecican se oprește la două ceva mai plauzibile. *LU* ar fi putut emana din mediul comitatens maramureșean, pentru că în regiunea respectivă tulburările provocate de români

se vedeau mai grave, sau dintr-un oraș culturalmente semnificativ, apropiat de Maramureș. Alegerea se oprește asupra Oradiei, centru religios important al veacului al XIV-lea, plin de prelați instruiți, slujitori zeloși ai scopurilor angevine, unde a păstorit episcopul Dumitru (1345-1372), ambasador al regelui la curtea Țării Românești în repetate rânduri, însă cel mai probabil și autor al *LU*.

Ce modele a avut oare în vedere episcopul Dumitru când și-a conceput scrierea? În elucidarea acestui de-al treilea punct major al demersului său, Ovidiu Pecican dă dovadă de foarte multă ingeniozitate, țesând o vastă rețea comparativă, unde intră atât texte consultabile și azi, cât și unele a căror existență, spectrală, este doar presupusă. Întâi și întâi, *LU* este integrat în lunga serie a *Cronicilor ungarilor*, care se întinde de la Notarul Anonim până la Thuroczi. Mai apoi, Ovidiu Pecican pune în evidență similitudinile dintre *LU* și narațiuni legendare asemănătoare, privitoare la originea sașilor din Transilvania, și ei reputați ca regicizi și oameni fără de lege, ba chiar arată că și bulgarii medievali vehiculau un „folclor” foarte bogat referitor la originile puțin respectabile ale vecinilor de la nord.

Vehemența tonului din *LU* o explică Ovidiu Pecican și prin faptul că textul respectiv era o replică polemică la așa-numita *Legendă a originii maramureșenilor (LOM)*, text alcătuit într-o perioadă imediat anterioară la curțile feudalilor români din Maramureș, poate de Mirosalv Pop de Giulești. Conform cu *LOM*, regele Ladislau ar fi cerut tuturor oștenilor din regat – deci și românilor – ajutor împotriva tătarilor. Ca să răsplătească vitejia valahilor, regele le-ar fi dăruit pământuri în Maramureș, acordându-le și un statut social privilegiat – pe care în a doua jumătate a secolului al XIV-lea erau deja pe cale să-l piardă. Dar despre ce Ladislau este vorba? Fie că legenda se referă la Sfântul Ladislau (1077-1095) și la luptele sale cu invadatorii turanici, sau la regele cu același nume supranumit Cumanul (1272-1290) și la bătăliile cu tătarii din 1285, românii din Maramureș se laudă cu vitejia de care au dat dovadă, cu privilegiile regale prin care își stăpânesc feudele și mai ales cu anterioritatea lor în țara aceea dintre munți, unde primii „oaspeți regali” se stabileau abia la sfârșitul veacului al XIII-lea în târgurile mari. Problema era spinoasă, mai ales că o serie de documente medievale, printre care unul din 1445, par să confirme că românii se refereau la Sfântul Ladislau și la luptele împotriva cumanilor, proclamându-și anterioritatea absolută în Maramureș și inițiind o controversă istorică seculară, ale cărei ecouri se mai resimt și astăzi!

Foarte interesantă este în cartea lui Ovidiu Pecican și discuția posterității *LU*. Textul „a continuat să rămână în circuitul maghiar și catolic și după consumarea momentului de criză marcat de răzvrătirea unei părți a Maramureșului voievodal și desprinderea Moldovei din sistemul Coroanei Maghiare” (p. 164), alimentând multiple tentative de discreditare a românilor și trimițând ecouri până la cărturari din veacurile XVI-XVII: Anton Verancsics;

(continuare în pag. 49)

(urmare din pag. 46)

Marcus Bandinus (Marco Bandini), episcop de Marcianopolis, de Durostor și de Tomis, administrator al bisericii catolice a Moldovei, unde a trăit între 1644 și 1650; Simion Dascălul; Martin și Joachim Bielski; Maciej Strykowski. Dacă *LU* s-a pierdut în forma sa originală, au rămas în schimb mereu vii peste veacuri efectele sale (nefastе, аș îndrăzni să zic!).

În ciuda erorilor tipografice numeroase (de imputat editurii și de îndreptat la o a doua ediție), cartea lui Ovidiu Pecican se citește pe nerăsuflаte, ca un roman bun, deși informația este densă, masivă, mergând pe alocuri spre suprasaturație. Cine cunoaște parcursul

istoricului clujean constată fascinat cum volumul de față se leagă prin mii de fire de *Troia, Veneția, Roma* (1998), *Lumea lui Simion Dascălul* (1998; *LU* este deja analizat aici în detaliu la pp. 182-203), *Arpadieni, angevini, români* (2001), și lista ar putea continua. Prezenta carte îi va interesa, nu mă îndoiesc, atât pe istoricii puri, cât și pe istoricii literaturii, căci eforturile cvasi-arheologice ale lui Pecican amintesc adesea de Sextil Pușcariu sau Nicolae Cartoian. Subzistă, după lectură, doar o singură întrebare: O fi existat, într-adevăr, această scriere, pe care Simion Dascălul o numește „letopisețul **cel** unguresc”, cu un demonstrativ menit parcă să-i anihileze total individualitatea și consistența?...